

**TALABALARNING INTELLEKTUAL SALOHIYATINI
RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK
YONDASHUVLARNING NAZARIY ASOSLARI**

Normatova Mamlakat Baraka qizi

Jismoniy tarbiya va sport fakulteti tyutori

E-mail: normatovaazgu@gmail.com

Abstract: Ushbu maqolada talabalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishning nazariy asoslari zamonaviy pedagogik yondashuvlar nuqtai nazaridan tahlil qilingan. Intellektual salohiyatning mohiyati, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi pedagogik va psixologik omillar, shuningdek, konstruktivistik, kompetensiyaga asoslangan va raqamli ta'lim modellariga tayanuvchi samarali metodlar yoritilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, intellektual rivojlanishni ta'minlashda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning integratsiyasi muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: intellektual salohiyat, zamonaviy pedagogika, tanqidiy fikrlash, konstruktivizm, muammoli ta'lim, raqamli texnologiyalar, kompetensiyaga asoslangan yondashuv.

Hozirgi davrda ta'lim jarayonini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish masalasi global miqyosda dolzarb sanaladi. Bu jarayonda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning nazariy asoslarini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Chunki ular nafaqat ta'lim mazmunini yangilaydi, balki ta'lim oluvchilarning intellektual, ijodiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydi. Globallashtirish va raqamli transformatsiya davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan asosiy vazifalardan biri – talabalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishdir. Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, innovatsion jarayonlarning jadallashuvi hamda yangi kasblarning vujudga kelishi intellektual jihatdan yetuk, mustaqil fikrlovchi, ijodkor va mas'uliyatli mutaxassislarni tayyorlashni talab qilmoqda.

Innovatsiyalar, A.I. Prigojin ta'kidlaganidek, faqat yangi texnologiyalar emas, balki ularni amaliyotga joriy qilish jarayonidir. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati nafaqat innovatsiyalarni joriy qilish bosqichlarining to'g'ri tashkil etilishiga, balki ta'lim tizimining barcha ishtirokchilarining hamkorligiga ham bog'liqdir. Zamonaviy pedagogikada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, interaktiv o'qitish, muammoli ta'lim kabi innovatsion metodlar keng qo'llanilmoqda.

Mazkur maqolada innovatsion pedagogik yondashuvlarning ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati, ularning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishining afzalliklari va yutuqlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim jarayonida yangi texnologiyalarni joriy qilishning asosiy tamoyillari va pedagogik samaradorlikka erishish yo'llari haqida fikr yuritiladi. Bu mavzuning dolzarbligi nafaqat yangi avlod kadrlarini tayyorlashda, balki ta'lim tizimining raqobatbardoshligini ta'minlashda ham namoyon bo'ladi.

Intellektual salohiyat – bu talabanning bilimlarni chuqur o'zlashtirish, mantiqiy tahlil qilish, ijodkorlik namoyon etish, mustaqil qaror qabul qilish va yangi vaziyatlarga moslasha olish qobiliyatidir. Ushbu sifatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning o'rni beqiyosdir.

Pedagogik innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarda turli nazariy qarashlar ilgari surilgan bo'lib, ular ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

A.I. Prigojin o'zining *“Innovatsiya va ijtimoiy jarayonlar nazariyasi”* asarida innovatsion jarayonlarni ijtimoiy tizimlar kontekstida ko'rib chiqadi. U innovatsiyalarni jamiyatning dinamik rivojlanishining ajralmas qismi sifatida talqin qiladi. Muallif ta'kidlaganidek, innovatsiyalar yangi g'oyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy qilishni qamrab oladi. Bu jarayon esa nafaqat iqtisodiyot, balki ta'lim tizimiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

B.V. Sazonovning *“Ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalar”* nomli asari ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llashga bag'ishlangan. U yangi pedagogik yondashuvlarni ilmiy asosda tahlil qilib, ular yordamida o'quvchilar va talabalar bilimlarini samarali oshirish mumkinligini ta'kidlaydi. Sazonovning qarashlari zamonaviy ta'limda texnologik yondashuvlarning ustuvorligini ko'rsatib beradi.

V.A. Slastenin esa *“Pedagogik innovatsiyalar nazariyasi”* asarida pedagogik innovatsiyalarning nazariy asoslarini yoritadi. U pedagogik innovatsiyalarni yaratish va joriy etish jarayonlarini chuqur tahlil qilib, ta'lim jarayonida ularning ahamiyatini ko'rsatadi. Asarda asosiy e'tibor yangi pedagogik metodlar, texnologiyalar va yondashuvlarning samaradorligini oshirish masalasiga qaratilgan.

Shu nuqtai nazardan, intellektual salohiyatni rivojlantirishda metodologik yondashuvlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. An'anaviy yodlashga asoslangan ta'limdan ko'ra, konstruktivistik va kompetensiyaga yo'naltirilgan metodlar samaraliroq natija beradi.

Konstruktivistik yondashuv – ushbu nazariyaga ko'ra, talaba bilimni tayyor shaklda emas, balki faol izlanish va tajriba orqali egallaydi. Bunda o'qituvchi bilim

manbai emas, balki jarayonni yo‘naltiruvchi sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur yondashuv intellektual salohiyatning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va sintez qilish kabi jihatlarini rivojlantiradi.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuv – ushbu ta’lim modeli bilimlarni amaliyotga tadbiq etish, kasbiy vazifalarni hal qilish, moslashuvchanlik va jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan. Bu yondashuvda intellektual salohiyat faqat nazariy bilim emas, balki amaliy faoliyat orqali mustahkamlanadi.

Raqamli pedagogika – axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, masofaviy ta’lim platformalari, simulyatsiya va gamifikatsiya kabi raqamli vositalar talabalarning o‘quv faoliyatini faol va qiziqarli jarayonga aylantiradi. Shu orqali ularning tanqidiy tafakkur, ijodiy yondashuv va muammoni hal etish qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi.

Faol va talaba markazli ta’lim – talabalarning mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil, ijodkorlik va tashabbuskorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. O‘qituvchi bilim manbai emas, balki hamkor va yo‘lboshchi rolini bajaradi.

Muammoli va loyihaviy ta’lim – muammoli ta’lim talabalarda izlanish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Loyihaviy ta’lim esa o‘z-o‘zini boshqarish, hamkorlikda ishlash va ijodiy faoliyatga jalb qilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy pedagogik yondashuvlar talabalarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Konstruktivistik, kompetensiyaga asoslangan va raqamli ta’lim metodlarining uyg‘unligi talabalarda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, mustaqil qaror qabul qilish va innovatsion faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shunday qilib, zamonaviy ta’lim jarayonini intellektual salohiyatni rivojlantirishga yo‘naltirish nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki yosh avlodni raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllantirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Anderson, L.W. va Krathwohl, D.R. (2001). “O‘qitish, ta’lim va baholash uchun taksonomiya”, Longman.
2. Vygotskiy, L.S. (1978). “Jamiyatda ong: Yuqori psixologik jarayonlarning rivojlanishi. Garvard universiteti nashriyoti”.
3. Piaget, J. (1972). “Bolaning psixologiyasi”, Basic Books.
4. Hmelo-Silver, C.E. (2004). “Muammoli ta’lim: talabalar nimalarni va qanday o‘rganadilar? Ta’lim psixologiyasi sharhi”, 16(3), 235–266.
5. Prince, M. (2004). “Faol ta’lim samarali ishlaydimi? Tadqiqotlar sharhi. Muhandislik ta’limi jurnali”, 93(3), 223–231.